

DE MAAKBAARHEID VAN DE TOEKOMST: LESSEN UIT HET VERLEDEN

In de film *Waterworld* (met Kevin Costner in de hoofdrol), is alle ijs van de noord- en zuidpool gesmolten en leven de weinige mensen die er nog zijn op het water. In de film *Mad Max* (Mel Gibson) is de olie bijna op en men vecht om het kleine beetje dat er nog is. In *The Book of Eli* loopt de hoofdpersoon (Denzel Washington) in de wereld van 2043 rond, dertig jaar nadat een atoomoorlog de wereld heeft verwoest. Een film als de *Terminator* (Arnold Schwarzenegger) speelt in 2029 waar robots de wereld regeren en die proberen alle resterende mensen te elimineren. In de *Matrix* (Keanu Reeves) komt de mensheid in opstand tegen een schijnwereld die door kunstmatige intelligentie is geschapen en die de energie van de mensen ongemerkt aftapt. Wat opvalt is dat in de meeste van deze films de wereld van de toekomst er niet geweldig uit ziet.

Ik noem deze films, omdat het ook visies op de toekomst zijn. Sommige films zijn pure fantasie, anderen science fiction d.w.z. ze werken juist vanuit een zekere kennis die ze naar de toekomst toe projecteren. Er zijn vele pogingen gedaan om de toekomst te voorspellen, ook vanuit puur wetenschappelijke hoek. Je hebt rapporten van de Club van Rome, die ook niet erg optimistisch zijn over de toekomst en met name wijzen op het gevaar dat de natuurlijke hulpbronnen opraken. Je hebt rapporten over klimaatverandering, over biodiversiteit, over water, over gezondheid, en noem maar op. De meeste van dit soort wetenschappelijke rapporten zijn pessimistisch en wijzen vooral op de bedreigingen. In zijn algemeenheid is men ook niet erg optimistisch over de mens zelf.

Praten over de toekomst is altijd wat koffiedik kijken en een visie voor de komende 20 jaar ontwikkelen is voor veel mensen dan ook heel moeilijk. Velen zullen dat jaar zelfs niet meer meemaken en dat maakt lange termijn planning --want daar gaat het om-- vaak ook lastig. Het lijkt te ver weg en het lijkt te onvoorspelbaar. Zal Paramaribo dan al onder water zijn gelopen, vanwege de klimaatverandering? Zal de temperatuur gestegen zijn? Zal het enorm veel regenen of juist niet? Zullen er nog aparte staten zijn of is de wereld dan anders georganiseerd? Wanneer wij hier over 2030 praten en de visie daarnaartoe is dus een essentiële vraag hoe maakbaar de wereld is en hoeveel controle wij daarover hebben.

Laat mij echter de toekomstvisie eens anders benaderen. Te beginnen met uw eigen leven. Als u 20 of 30 jaar geleden zou weten wat u nu weet en zou zien hoe uw leven gegaan is, wat zou u met die kennis gedaan hebben? Zou u niet een aantal zaken anders gedaan hebben ter vermijding van de dingen die verkeerd zijn gelopen? Had u bepaalde zaken kunnen vermijden door beter te plannen of had u andere dingen kunnen bereiken door toen bepaalde stappen te nemen? Waarschijnlijk zouden de meeste mensen bepaalde dingen anders hebben aangepakt om een beter resultaat te bereiken. Hetzelfde geldt natuurlijk voor Suriname als land. Indien wij in 1974 alles zouden weten wat we nu weten zouden de toenmalige verantwoordelijken hoogstwaarschijnlijk zaken anders hebben aangepakt. Bijvoorbeeld als men wist hoe druk de Kwattaweg zou worden, zou men waarschijnlijk meer grond hebben gereserveerd voor een bredere weg. Wij hebben echter geen tijdmachine om terug te gaan en zaken te corrigeren en we hebben geen glazen bol om in de toekomst te kijken.

Je kan ervaring uit het verleden doorgeven als middel om fouten in de toekomst te vermijden, maar ook om wat goed gegaan is als voorbeeld mee te geven. Het is vanuit deze benadering dat ik met u na wil gaan wat Suriname in het verleden heeft gedaan aan visieontwikkeling en toekomstplanning? Dat is natuurlijk makkelijker gezegd dan gedaan, want wat hebben wij inderdaad goed --of juist minder goed--

gedaan? Het gaat dan niet om zaken die spontaan of toevallig zijn gebeurd, maar om bewust beleid. Ook heb ik gekozen om de terugblik te beperken tot de periode dat Suriname zelf inspraak had d.w.z. vanaf de eerste algemene verkiezingen (1949), het Statuut (1954) en na de Onafhankelijkheid (1975). Ook dan nog is het niet zo eenvoudig, want bijvoorbeeld de Onafhankelijkheid zelf lijkt heel snel en bijna ad hoc te zijn gepland en uitgevoerd. Maar Suriname heeft zeker wel een aantal lange termijn plannen gekend, die gebaseerd waren op lange termijn visies.

TIEN JAREN PLAN, BROKOPONDOPLAN EN WAGENINGEN: DE VIJFTIGER EN ZESTIGER JAREN

Om te beginnen was daar het Tien Jaren Plan (1955-1964). Dit plan werd opgesteld door het pas opgerichte Planbureau (SPS, 1951) dat toen geleid werd door de pas gepromoveerde dr. Rudolf van Lier.¹ Suriname was toen met een jaarlijks per capita inkomen van US\$ 200 per hoofd van de bevolking rijker dan Mexico, Brazilië, Jamaica, India en Indonesië. Het Planbureau gaf drie redenen aan voor het TJP. Ten eerste constateerde men een teruggang van het levenspeil. Het TJP was nodig om de bevolkingsaanwas op te kunnen vangen en te voorkomen dat het levenspeil omlaag zou gaan. Ten tweede constateerde het Planbureau een jarenlange achterstand in de sociale sector die ingelopen moest worden. Ten derde constateerde men een zekere labiliteit in de economie: ruim driekwart van de export was bauxiet en daarnaast hout (m.n. triplex) en wat agrarische producten. De economie diende daarom een bredere basis te krijgen, zodat ze minder labiel zou zijn en hiervoor was een herorientatie van de economie nodig. Dit waren geen korte termijn processen en daarom was een plan-op-lang-zicht nodig, waarbij je voldoende tijd had om zaken aan te pakken. In het TJP liet men zien op welke wijze de investeringen ook zouden worden terugverdiend, zodat het verantwoorde investeringen betrof. Het Planbureau stelde dat financiering uit eigen middelen “natuurlijk verre de voorkeur zou verdienen. Immers buitenlandse hulp betekent verplichtingen.”, maar het plan zou Sf 117 miljoen kosten en Suriname zou in die periode zelf maar Sf 40 miljoen kunnen bijdragen. Daarom werd buitenlandse hulp noodzakelijk geacht. Het TJP richtte zich op vele sectoren, maar de grootste investeringen werden gedaan in de agrarische sector (25%), de infrastructuur (23% o.m. wegennet, haven en nieuwe luchthaven) en de gezondheidszorg (9% m.n. Academisch Ziekenhuis). Daarnaast belangrijke bedragen voor een industriefonds, geologisch onderzoek, luchtkartering, bosbouw, de Centrale markt e.a. algemene voorzieningen, onderwijs, volkswoningbouw, en ook migratie van de binnenlandse bevolking naar de productiegebieden.² Het TJP was een eerste belangrijk langjarig ontwikkelingsplan. De visie was echter weinig ideologisch en meer pragmatisch. Reeds in 1958 werd het TJP op de schopstoel gezet en werd een Adviesraad voor de Herziening van het TJP ingesteld.

Heel opmerkelijk is dat in het TJP onvoldoende koppeling is gemaakt met de grootste ontwikkelingsinspanning van die periode nl. het Brokopondoplan (de bouw van een stuwdam en aluminiumsmelterij en nieuwe infrastructuur). Het wordt wel een aantal keren genoemd, maar de planning wordt er onvoldoende op afgestemd bijv. de consequenties van de grote investeringen op de economie en de arbeidsmarkt. Toch heeft het TJP zeker een aantal interessante projecten opgeleverd en o.m. de infrastructuur voor de bosbouw een goede duw gegeven.

¹ Er was reeds in 1951/1952 een eerste versie van het TJP opgesteld. Dat is o.m. kritisch bekeken door de Wereldbank, die verschillende aanbevelingen heeft gedaan, welke we in de herziene versie van het TJP aantreffen (ofschoon dat niet wordt vermeld in het TJP). Surinam, Recommendations for a Ten year Development Program. International Bank for Reconstruction and Development. Washington, D.C., 1952.

² Tienjarenplan voor Suriname. Stichting Planbureau Suriname. October 1954.

Het Brokopondoplan moet zeker als een visionair plan gezien worden. Het heeft immers vergaande gevolgen gehad voor de ontwikkeling van Suriname, zowel op gebied van de economie (verwerking bauxiet tot halffabrikaat en meer inkomsten, groei werkgelegenheid, enorme investeringspush, ontwikkeling infrastructuur Para en Brokopondo, en groei nationaal inkomen), de energievoorziening voor langere termijn (Suriname heeft goedkope energie gekregen waar we nu nog van profiteren), alsook voor de sociale ontwikkeling (transmigratietrauma, inkomen voor lokale bevolking, integratie binnenlandbevolking in nationale economie). Het is interessant om na te gaan hoe deze visie tot stand is gekomen. Wat blijkt is dat de visie ontstaan is vanuit een stuk onderzoek dat gedaan werd m.n. de luchtkartering waarbij het land in kaart werd gebracht. In 1950 bestudeerde prof. dr. W.J. van Blommenstein deze nieuwe kaarten en deed het voorstel om de Surinamerivier in te dammen om energie op te wekken voor de verdere industriële ontwikkeling van Suriname. De overheid nam het idee serieus en liet in de periode 1952-1955 technische studies uitvoeren om de uitvoerbaarheid vast te stellen. Daaruit kwam dat de stuwdam haalbaar was indien er er een aluminiumsmelter zou worden opgezet om het merendeel van de energie af te nemen. Ofschoon de energie slechts voldoende zou zijn voor een kleine aluminium smelterij, had de Surinaamse Bauxiet Maatschappij N.V. (SBM), dochter van ALCOA, belangstelling. In 1956 werden de onderhandelingen geopend en in 1958 werd de Brokopondo Overeenkomst getekend als partnerschap tussen de overheid en de inmiddels tot SURALCO omgevormde bauxietmaatschappij. De financiering van de dam (in 1964 opgeleverd) en bijbehorende infrastructuur (weg naar Afobakka 1960) gebeurde door SURALCO, maar de overheid leverde zeker ook een bijdrage.³

Een ander visionair plan dat genoemd moet worden is het Wageningen Plan. Prof. dr. W.F. Eijsvoogel, later rector van de universiteit van Wageningen, deed het advies in 1947 om 50.000 ha van de kustvlakte in cultuur te brengen voor moderne rijstbouw en mogelijk sojabonen en runderen. De bedoeling was om duizend Nederlandse boeren daar te vestigen, maar dat laatste is niet doorgegaan. In 1951 werd begonnen met de inpoldering van 5000 ha. De Stichting Machinale Landbouw (SML) is wel een modern rijstbedrijf geworden en o.m. mechanische rijstbouw geïntroduceerd, landbouwwliegtuigen gestimuleerd, via onderzoek nieuwe rijststrassen ontwikkeld, en het dorp Wageningen opgezet. Oorspronkelijk was het vooral een Nederlands experiment dat in 1975 door Suriname is overgenomen. Helaas raakte dit staatsbedrijf medio tachtiger jaren in grote problemen en bleven investeringen achterwege en is de SML er nooit meer bovenop gekomen. Het Wageningenplan wordt niet genoemd in het TJP, ofschoon het wel uitgebreid besproken is in het rapport van de Wereldbank.⁴

NATIONAAL ONTWIKKELINGS PLAN: ZESTIGER EN ZEVENTIGER JAREN

De herziening van het TJP gebeurde op gezag van de minister van Opbouw, dr. ir. Frank Essed. Hij had inmiddels als minister opdracht gegeven aan het Planbureau om een Integraal Opbouwplan (1963-1972)

³ 50 jaar samen met Suriname. Bauxco Nieuws, jaargang 17, december 1966. 70 jaar Bauxiet-Industrie in Suriname. Suralco Magazine, jaargang 18, nr. 2, 1986. ALCOA verplichtte zich om een aluinaardefabriek en een aluminiumsmelterij te bouwen, waarvan de kosten op Sf 200 miljoen werd geschat. Suriname zou de bouw van de stuwdam bekostigen (geschat op Sf 85 miljoen) via een lening, maar kon het geld niet vinden, waarna de ALCOA ook de stuwdam financierde.

⁴ In het rapport van de Wereldbank (blz. 45-50) was men niet overtuigd van het succes van de Wageningse aanpak qua kosten t.o.v. de goedkopere productie door de rijstboeren van Nickerie. Men adviseerde daarom om het voorgestelde bedrag van Sf 33,5 miljoen te reduceren tot Sf 18 miljoen. Mogelijk dat deze kritiek ertoe geleid heeft om het Wageningenplan buiten het herzien TJP te financieren.

te schrijven. Dat plan moest leiden tot een jaarlijkse economische groei van 7%, een verbetering van de werkgelegenheid en betalingsbalans, en verbetering van de 'supra- en infrastructuur' via een betere spreiding van activiteiten, en tenslotte een betere verzameling van allerlei basisgegevens. Het raamwerk van dit plan werd in maart 1963 aangeboden.⁵ Kort hierna werd Essed zelf directeur van het Planbureau en werd het raamwerkplan omgevormd tot het Nationaal Ontwikkelings Plan (1965-1974). Als minister had hij de Nederlandse econoom en latere Nobelprijswinnaar, prof. dr. Jan Tinbergen, in 1961 als adviseur aangetrokken. Essed die het planningsgebeuren in Suriname tussen 1958 en 1980 heeft gedomineerd, had een duidelijke visie. Die visie is ook al duidelijk aanwezig in het NOP. Het was een moderniseringsvisie die geïnspireerd is door de ideeën van Walt Rostow die ontwikkeling als achtereenvolgende fasen zag. Op een bepaald moment komt dan de "Take-off", door anderen ook wel "Big Push" genoemd, waarbij de moderne sectoren overnemen van de traditionele sectoren.⁶ Essed zag vooral "de exploitatie en verwerking van bauxiet en de ontwikkeling van het waterkrachtpotentieel als meest voor de hand liggende activiteiten ter aanzwengeling van de economische ontwikkeling..." Dit waren de "leading sectors". Hij gaf aan dat "alle omstandigheden er op wijzen dat het moment van de Big Push thans is aangebroken".⁷ Essed pleitte ook voor een gemengde economie d.w.z. geen kapitalistische en ook geen communistische. Hij pleitte verder voor gedegen onderzoek, zodat de potenties van het land beter in kaart werden gebracht. Essed probeerde qua visie een breuk met het verleden te forceren door te stellen dat het volk zelf volledig verantwoordelijk was voor haar toekomst. Via zijn Opbouwbeleid wilde hij het volk verheffen, waarbij de Natuurlijke Hulpbronnen de basis voor de welvaart moesten vormen. Ook de grond moest veel productiever gemaakt worden i.p.v. deze simpelweg onproductief te verdelen.⁸ Het NOP vereiste een investering van Sf 1,5 miljard en dat geld kon niet gemobiliseerd worden. Het is dan ook nooit uitgevoerd. In plaats daarvan zijn twee Vijfjarenplannen uitgevoerd die veel minder geld kosten.

In deze periode kwamen zowel aluinaardefabriek, aluminiumsmelterij en Afobaka centrale in bedrijf. Het belang van de bauxietsector werd hierdoor alleen maar groter. De Billiton sloot in 1963 een overeenkomst met de Suralco om haar bauxiet in de aluinaardefabriek te verwerken. De belangrijkste nieuwe ontwikkeling had te maken met de oprichting van de International Bauxite Association (IBA), die in navolging van de OPEC moest leiden tot een maximalisatie van de inkomsten uit de bauxietsector. In 1974 werd Suriname lid van de IBA en werd lokaal een bauxiet-levy ingevoerd. Dit leverde forse extra opbrengsten op, welke door de overheid Meeropbrengst Natuurlijke Hulpbronnen werd bestempeld, welke zou worden aangewend voor productieve investeringen. De levy duurde niet lang en de productieve investeringen bleven uit.

MEERJAREN ONTWIKKELINGSPLANNEN, AARDOLIE EN GOUD: NA DE ONAFHANKELIJKHEID

Met de onafhankelijkheid in zicht werd een gezamenlijke commissie van Surinaamse en Nederlandse deskundigen aan het werk gezet om een integraal ontwikkelingsplan voor Suriname voor te bereiden. De Surinaamse regering gaf voor het ontwikkelingsbeleid daarbij de volgende doelstellingen aan: a) vergroting van de economische weerbaarheid, b) uitbreiding van de werkgelegenheid en c) verbetering van de

⁵ Raamwerk Integraal Opbouwplan Suriname 1963-1972. Stichting Planbureau Suriname, maart 1963.

⁶ J. Marten W. Schalkwijk: *Ontwikkeling als blijvende uitdaging*. Anton de Kom Universiteit van Suriname, Paramaribo, 2009.

⁷ Nationaal Ontwikkelingsplan Suriname, deel 1. Stichting Planbureau Suriname. 1965. Citaten blz. XIV en XV.

⁸ H. Dost. *Opbouw 1958-1963, De Nationale Visie*. Verslag van de departementale werkzaamheden 1958-1963. Ministerie van Opbouw. Paramaribo, 1963.

levensomstandigheden van de bevolking. In het rapport van de commissie van deskundigen, wat in feite het eerste MOP is, zien we de hand van Essed en veel van zijn ideeën uit het NOP. De natuurlijke hulpbronnen dienen de dragers van de nationale economie te zijn en de industrie (m.n. verwerking tot halffabrikaten en eindproducten) dient daarop afgestemd te zijn. De bauxiet blijft het belangrijkste mijnbouwproduct dat m.n. in West Suriname ontgonnen moet worden. Daartoe dient Apoera een stad te worden (groeipool theorie) en de Kabalebo stuwdam er voor de benodigde energie te komen. Er zijn hiernaast nog 7 andere regionale groeipolen. De kosten van het plan zijn tenminste Sf 4,5 miljard nodig over een periode van 10 tot 15 jaar. Nederland geeft Nf 3 miljard voor uitvoering van het MOP en Essed wordt voorzitter van de Surinaamse sectie van de Commissie Ontwikkelingssamenwerking Nederland Suriname (CONS). Het MOP wordt slechts voor een deel uitgevoerd en uiteindelijk meer als een serie losse projecten dan als een programma, waardoor het beoogde effect niet wordt bereikt.⁹

Het West Suriname plan dat het meest een programma benaderde (bouw haven, stad, spoorweg, wegen) mislukte, omdat de belangrijkste factor voor het slagen nl. de bauxietwinning niet van de grond kwam. In 1971 was Suriname via het staatsbedrijf Grassalco een joint venture aangegaan met Reynolds Metals i.v.m. exploratie en exploitatie van bauxiet in het Bakhuys gebied, maar in 1980 was er nog geen sprake van ontginning. Vanwege de lage prijzen op de wereldmarkt werd bauxiet ook minder interessant.

Na de coup van 1980 is er grote kritiek op het MOP m.n. op het West Suriname plan, en wordt het in de ijskast gestopt. Tijdens het militair bewind zien we nog een Urgentie Programma, heel kort bestaat er ook een ministerie van Planning en Ontwikkeling (1980), maar er komen geen echte meerjarenplannen. Wel wordt het bureau INDEX opgericht dat nieuwe ontwikkelingsimpulsen moet geven aan de industrie. Het Planbureau blijft bestaan, maar heeft te lijden onder de gevolgen van de opschorting van de hulp door Nederland in december 1982. Het Planbureau krijgt daarna nooit meer de centrale positie die het voor 1982 had en wordt na de oprichting van het Ministerie van PLOS (in 1991) deels uitgehold. Rond de herdemocratisering zien we wel een aantal organen die een nationale visie hadden kunnen formuleren, maar die organen zoals de overgangsassamblee en het Topberaad beperkten zich toch teveel tot de politiek-bestuurlijke issues. Er komen na de herdemocratisering in 1987 wel vijfjarenplannen (MOP's), maar dat zijn toch kortere plannen met weinig draagvlak. In de praktijk zien we dan ook dat die MOP's te weinig leidraad voor het ontwikkelingsbeleid zijn en steeds meer verplichte nummers omdat de grondwet het voorschrijft. Vanwege de stroeve relatie tussen Suriname en Nederland vanaf de onafhankelijkheid is veel te veel energie in onderhandelingen gestopt en veel te weinig in visievorming. Er werden wel nieuwe concepten bedacht, zoals het Raamverdrag, maar die betroffen vaak meer politieke constructies dan ontwikkelingsvisies.¹⁰ Ook het Tripartiet Overleg en de Sociaal Economische Raad komen niet tot een nationale visie, maar beperken zich veelal tot een aantal dringende issues. Er is in 2004/2005 een poging vanuit het ministerie van PLOS ondernomen om te komen tot een Visie 2020, maar dat heeft niet geleid tot een eindproduct.

Een heel belangrijke visionaire ontwikkeling is de oprichting van Staatsolie in 1980 geweest. In 1982 werd de eerste olie gewonnen en in 1987 vond de eerste export plaats. In 1997 werd de olieraffinaderij geopend. In 2012 werd voor het eerst een omzet van meer dan U\$ 1 miljard gehaald. De kosten van het bedrijf zijn er ruim uitgehaald en het is een winstgevend bedrijf. De visie was van ir. Eddie Jharap, die ruimte kreeg van de toenmalige regering om het bedrijf op te starten. Het koste veel zelfwerkzaamheid en

⁹ Zie voor een overzicht van projecten bijv. R. Van den Berg e.a.: Nederland en Suriname, Ontwikkelingssamenwerking van 1975 t/m 1996. Ministerie van Buitenlandse Zaken, Den Haag, 1998.

¹⁰ Marten Schalkwijk: Suriname het steentje in de Nederlandse schoen, van Onafhankelijkheid tot Raamverdrag. Firgos Suriname N.V., Paramaribo, 1994.

investeren in kennis, om Staatsolie op het niveau te brengen waar het nu is. De slogan “vertrouwen in eigen kunnen” is inmiddels overbekend. Staatsolie heeft inmiddels een twintig jarenplan voor de toekomst. Staatsolie heeft ook de oprichting van het IGSR mogelijk gemaakt, waar wij topkader vormen voor de samenleving en dr. Jharap lid is van het bestuur. De eerste olie was al in 1965 aangetroffen, maar er was toen nog geen visie voor de sector. Shell was gekomen, maar had geen belangstelling, en daarna kwamen diverse maatschappijen boringen verrichten. Er werden steeds concessies aan buitenlandse bedrijven gegeven. In 1980 stelde minister ir. Herman Adhin echter een Oliecommissie o.l.v. Eddie Jharap in die een nieuw aardoliebeleid formuleerde m.n. dat er via een staatsbedrijf geopereerd zou worden, die dan met de buitenlandse bedrijven kon onderhandelen. De toenmalige minister van Financien, Andre Telting, ging zelf naar Saramacca om zich te overtuigen van de aanwezigheid van olie en verdedigde de aanvraag voor de Sf 500.000 in de ministerraad.¹¹ Opmerkelijk was dat aardolie niet eens genoemd is in het MOP van 1975.

Ook goud werd niet genoemd in het eerste MOP. Deze sector kwam in de negentiger jaren tot hernieuwde bloei en is momenteel de belangrijkste sector van de Surinaamse economie. Er is helaas voor deze sector nauwelijks een visie ontwikkeld zoals dat voor de oliesector het geval is. Veel werd overgelaten aan het particulier initiatief, zowel voor de kleine als grote goudbedrijven. De overheid heeft wel onderhandeld met de grotere buitenlandse bedrijven zoals IAMGOLD en Newmont. Via ordening van de sector, m.n. de kleinschalige mijnbouw, probeert men wel meer greep op het geheel te krijgen en de milieuschade te beperken. Dat is dan ook het belangrijkste wat in het Ontwikkelingsplan 2012-2016 is opgenomen. Het besef dat Suriname een groter aandeel van de winst moet opeisen leeft wel bij de overheid, maar echte expertise is nauwelijks systematisch opgebouwd bij de overheid, ofschoon Grassalco meer ingezet zal worden in deze branche.

ERVARING UIT HET VERLEDEN

Er zijn zeker meer visies en plannen ontwikkeld m.n. op sectoraal gebied (bijv. huisvesting, gezondheidszorg, onderwijs) en ook bij verschillende bedrijven. Waar het bij Visie 2030 echter vooral om gaat is een nationale visie, die meerdere sectoren omvat. Uit de voorbeelden die ik behandeld heb wil ik wat punten halen:

- Je ziet visies soms ontstaan bij personen, veelal goed geschoolde personen, zoals prof. van Blommenstein, dr. Essed, ir. Jharap, die hun vakgebied goed kennen en potenties zien die anderen misschien niet direct zien. Ook zie je dat deze personen goed onderzoek doen, data verzamelen en in kennis investeren. Het is dus belangrijk om deskundigen te hebben (investeren in onderwijs en kader) en hen ruimte te geven voor het doen van onderzoek.
- De meeste visies zijn toch op data gebaseerd die uit systematisch onderzoek zijn verkregen. De resultaten van onderzoek bijv. De ontdekking van aardolie en ervaring met buitenlandse oliebedrijven, de kaarten van de luchtkartering, de gegevens over natuurlijke hulpbronnen, hebben geleid tot nieuwe ideeën over de benutting daarvan. Het betekent dat wij onderzoek een betere plaats moeten geven in onze samenleving en bereid moeten zijn daar in te investeren.

¹¹ Cynthia McLeod: Staatsolie Jubileumboek 1980-2005. Paramaribo, 2005. Sandew Hira: Eddie Jharap, vertrouwen in eigen kunnen. Den Haag, Amrit, 2007.

- Ook ter voorkoming van mislukkingen moet data verzameld en goed geanalyseerd worden, niet alleen op lokaal niveau, maar ook regionaal en internationaal bijv. als men de bauxiet trends in de zeventiger jaren beter had gevolgd was het West Suriname debacle misschien voorkomen. Hetzelfde geldt uiteraard voor olie en goud, maar ook voor allerlei andere sectoren waar wij mogelijk meer uit kunnen halen bijv. toerisme, de agrarische sector, communicatie, e.d.
- Wij moeten niet alleen binnen de overheid kijken, maar zeker ook naar de ontwikkelingen in de particuliere sector om nieuwe potenties waar te nemen. Public-Private partnerships zoals bij het Brokopondoplan, maar nu ook in de goudsector, kan synergie opleveren die je anders mist.
- Visies en plannen worden vaker ook via instituten geformuleerd zoals het Planbureau. Die instituten hebben het voordeel dat ze data beter kunnen verzamelen, een lange termijn institutioneel geheugen hebben, en meer menskracht kunnen mobiliseren dan een enkeling. Alleen moeten zulke instituten ruimte krijgen om out-of-the-box te denken en in kennis te investeren. Het is daarom voor een land belangrijk om een sterk Planbureau te hebben om systematisch data te verzamelen, visies te ontwikkelen en die om te zetten in plannen. De uitholling van het Planbureau in de afgelopen 20 jaar is geen goede zaak.
- Een heel belangrijke les is ook dat je bij visievorming anderen moet laten participeren, anders eindig je met mooie plannen, die weinig draagvlak hebben en uiteindelijk mislukken of een deel van de bevolking buiten boord laten. Dat was het geval bij het Brokopondoplan met de transmigratie die daarna nooit goed aangepakt is. Dat was ook het geval bij het West Surinameplan, waarbij geen ruimte voor discussies over alternatieve visies werd geboden.
- Heel frappant vond ik dat een aantal visies ontstaan zijn toen er ruimte was voor vernieuwing m.n. rond de interne autonomie, rond de onafhankelijkheid, en rond de staatsgreep van 1980. Dat waren momenten van optimisme in grote delen van de samenleving, alhoewel zeker niet voor iedereen.

OP WEG NAAR VISIE 2030

Ik ben begonnen met een aantal films over de toekomst te noemen en we zagen dat die vrij pessimistisch waren. Daarna heb ik u een aantal visies en plannen voorgehouden, waarvan een paar, zoals het Brokopondoplan en Staatsolie, realiteit zijn geworden en de toekomst kennelijk dus maakbaarder is dan wij vaak denken. Wij moeten echter bereid zijn om de tijd aan lange termijn denken en het maken van lange termijn plannen te gunnen. Het zou jammer zijn indien we niet plannen en achteraf spijt hebben dat we bijv. geen goede stedelijke planning hebben opgezet, waardoor nu alle verkeer vastloopt en grote pakhuizen in een woonwijk het woongenot wegnemen. We zien uit ons eigen leven dat als we beter opgelet en gepland hadden we waarschijnlijk minder fouten hadden gemaakt.

Een visie is nog geen concreet plan, maar het geeft wel een leidraad voor de toekomst. Het laat zien waar we naar toe willen (de horizon). Een nationale visie moet daarom breder zijn dan één bepaalde sector of één bepaald project. Het ontbreekt Suriname nog aan zo een breedgedragen nationale visie, want wij hebben nog geen visie die aangeeft hoe wij duurzaam verder kunnen wanneer de olie en het goud op is. Wij hebben nog geen visie die regeringwisselingen overleeft en in staat is om de verschillende sectoren van enthousiaste impulsen te voorzien. Voor een nationale visie heb je een nationale aanpak nodig, waarbij alle deskundigheid gemobiliseerd wordt. Maar je hebt ook een atmosfeer nodig waarin mensen zich vrij voelen om met elkaar in openheid van gedachten te wisselen en kennis te delen. Een atmosfeer die polarisatie doorbreekt en ruimte gunt aan andersdenkenden. Je hebt daarbij een politieke cultuur nodig waarin niet het

korte termijn machtsdenken centraal staat, maar het langere termijn ontwikkelingsdenken. Andere landen hebben het reeds gedaan en wij kunnen het ook.¹²

Wij zullen serieus en gezamenlijk naar onze toekomst moeten kijken, want op de langere termijn zijn wij niet duurzaam bezig. We leven al te lang alleen van de mijnbouw, maar die komt vroeger of later ten einde en wat hebben we dan bereikt? Een paar jaar geleden hield ik studenten twee mogelijke toekomstscenarios voor.¹³

Het eerste scenario noemde ik het 'laatste feest van de krokodillen' (naar een boeiende documentaire van National Geographic). Kort samengevat komt het er op neer dat het goud, olie en bauxiet op zijn. Ook het ontwikkelingsgeld is op. De mijnbouwwinsten zijn niet geïnvesteerd in andere sectoren en niet gespaard. Het overheidsapparaat is te groot en kan niet meer onderhouden worden. De infrastructuur brokkelt af. De werkloosheid neemt toe. En als gevolg van dat alles verarmen de burgers, terwijl machthebbers met hun machtspositie bezig zijn en niets doen. In de documentaire droogt de rivier op en sterft uiteindelijk zelfs de grootste en sterkste krokodil.

Het tweede scenario noemde ik het '17^e rijkste land'. In dat scenario is de winst uit mijnbouw goed beheerd en deels geïnvesteerd in sectoren met potentie. Het gemiddeld inkomen bedraagt US\$ 8000 per maand. Studenten hebben allemaal een gratis beurs waar ze van kunnen leven. De gemiddelde Surinamer heeft tenminste een MULO diploma. De burgers zijn zeer tevreden over de dienstverlening van de overheid. De Nationale Assemblée zit vol deskundigen die de regering goed controleren en aansturen. En Suriname heeft een eerste Nobelprijs gewonnen. In dit scenario leeft men nog lang en gelukkig samen.

Ik hoop dat deze conferentie een goede aanzet is tot het 17e rijkste land scenario.

Ik dank u.

Marten Schalkwijk,
Hoogleraar Sociale Verandering en Ontwikkeling

Bijdrage aan de conferentie "Dialogo en consensus over een duurzame toekomst. Aanzet tot Suriname's 2030 vision". Paramaribo 19 januari 2013.

¹² Een zeer interessant boek met voorbeelden uit de praktijk (bijv. Vision Guatemala) is dat van Adam Kahane: Solving tough problems, Berrett-Koehler Publishers, San Francisco, 2004.

¹³ Marten Schalkwijk: Ontwikkeling tussen Potentie en Realisatie. Openingscollege Faculteit der Maatschappijwetenschappen. Paramaribo 9 november 2009.